

Teksto suvokimo užduočiai atlikti skiriamos 25 minutės, teksto kūrimo užduočiai – 20 minučių.

TEKSTO SUVOKIMO UŽDUOTIS

Vienas pasaulis – viena kalba?

Šiandien pasaulyje egzistuoja apie penkis tūkstančius gyvų kalbų. Tačiau kas dvi savaites viena kalba išnyksta. Kasmet išnyksta dvidešimt penkios kalbos. Paskaičiavę suprasime, kad jei tam nebus užkirstas kelias, po šimtmečio prarasime pusę lingvistinių turtų, o gal ir dar daugiau, jei atsižvelgsime į naujų komunikacijos priemonių poveikį. Nyksta įvairios kalbos. Pakeliui į nebūtį yra 860 Papua Naujosios Gvinėjos ir 600 indoeuropiečių kalbų. Tą patį galima pasakyti apie Afrikos ar Indonezijos kalbas, kurias paprastai „praryja“ anglų-amerikiečių kalba. Tai tikras kataklizmas, į kurį niekas nekreipia dėmesio.

Ši problema turėtų jaudinti ne tik kalbininkus. Nykstančios kalbos – tai ne tekstai. Nyksta dalis mūsų civilizacijos. Kartu su kalba žūsta savitas ir unikalus pasaulio suvokimo būdas. Kartu su kalba miršta poezija, mąstymo ypatumai ir kūrybos metodai. Tampame skurdesni.

Kyla klausimas, kaip ir kodėl kalbos miršta. Paprastai nykstanti kalba tampa auka kitos, dominuojančios, kalbos; šią kalbą vartoja galingesni, turintys valdžią arba turtingesni žmonės. „Geresnioji“ kalba teikia politinių, ekonominių pranašumų, o svarbiausia — yra prestižinė. Indijoje ir Afrikoje daugeliui kalbų, kurios atsispyrė kolonizatorių įtakai, šiandien kelia grėsmę plačiau vartojamos Indijos ar Afrikos kalbos. Svahili (Pietų Afrikoje), hausa (Nigerijoje ir Kamerūne) arba volof (Senegale) pavojingiausios kitoms kalboms, nes jos nekelia įtarimo ir nerimo dėl užsienietiškos kilmės ir yra prestižinės Afrikos kalbos.

Tai gi egzistuoja „kalbos plėšrūnės“. „Plėšrūnėmis“ jos tampa dėl savo statuso. Iš pradžių viena greta kitos gyvuoja dvi kalbos: ta, kuria kalbama namie, ir viešoji kalba. Tai nelygiateisė dvikalbystė. Galų gale ateina laikas, kai gentinė kalba netenka reikšmės ir būna užmirštama. Šiandien daugybė kalbų yra pirmosios šio proceso stadijos – jos dar gyvos, bet vartojamos tik buitiniams pokalbiams. Kartais tokios kalbos pajėgia apsiginti, tačiau taip atsitinka gana retai. Kai kurios gentys Kenijoje praranda savo kalbą pereidamos nuo medžioklės ir rinkimo prie sėslios žemdirbystės.

Neretai tvirtinama, jog lingvistinės įvairovės nykimas yra natūralus procesas. Girdi, žmonijos istorijos priešaušryje tokios įvairovės nebuvo. Kai kurie antropologai kelia visuotinės motininės kalbos hipotezę. Tačiau lingvistai tvirtina, kad kalbos taip skiriasi tarpusavyje, jog netgi prieš 40 tūkstančių metų tik atsiradus *homo sapiens* jau egzistavo kalbiniai skirtumai. Be to, kalbos nuolat kito. Pavyzdžiui, Renesanso laikais, kai lotynų kalba nustojo būti vienintelė rašto kalba, stojo kalbų įvairovės suklestėjimo laikotarpis: tada egzistavo apie 10 tūkstančių kalbų, du kartus daugiau nei šiandien. Tačiau paskui prasidėjo masinio jų nykimo fazė, kurią sukėlė visų pirma europiečių ekspansija į kitus žemynus ir jų kolonizacija. Misionieriai teigėdavo čiabuviams, esą jų gimtoji kalba nepatinka Dievui, nes yra „velniška“. Australijoje XIX a. iš aborigenų buvo prievarta atimami vaikai ir auklėjami internatuose su kalėjimo režimu, kur buvo vartojama tik anglų kalba. Taip sąmoningai išnaikinta šimtai kalbų.

Tačiau kalbos žūdavo ne tik dėl atėjų prievartos. Istorijoje buvo atvejų, kai žmonės, pavyzdžiui, galai, patys atsisakydavo savo kalbos, kad perimtų kitą, atveriančią kelią į pažangą. Po galų karo aristokratija siekė kuo greičiau romanizuotis ir į senosios kalbos šalininkus druidus žiūrėjo

kaip į atskalūnus ar kvaištelėjusius kerėtojus. Po kurio laiko galų kalba išnyko. Šiandien susiduriame su labai panašia padėtimi. Skirtinguose pasaulio kraštuose turtingos ir įtakingos šeimos perima anglų kalbą kaip prestižinę. Anglų kalba, kaip kadaise lotynų, išstumia kitas kalbas.

Kalbant apie „mirusias“ kalbas, reikia pabrėžti, kad kalbos, priešingai nei gyvos būtybės, gali prisikelti, jei tik jos turėjo rašytinę tradiciją. Turime įrašų šumerų, hetitų kalbomis. Tai leidžia atkurti šių kalbų gramatiką, ir iš esmės jas būtų galima prikelti tarsi miegančiąsias gražuoles. Visi žinome tokios „prisikėlusios iš mirusiųjų“ kalbos pavyzdį – tai hebrajų kalba. 1920–1925 m. tai buvo kalba, mirusi prieš du su puse tūkstantmečio. Tik jauno Rusijos žydo Ben Jehudo dėka buvo grįžta prie seniai pamirštos gimtosios kalbos. Kodėl? Ogi todėl, kad žydai turėjo literatūrą, būtent Bibliją. Taigi jei kokia nors bendruomenė iš tiesų nori prikelti savo kalbą, ji gali tai padaryti. Deja, išnykusių gentinių kalbų, kurios niekada neturėjo rašytinių tradicijų, prikelti neįmanoma, jei nėra išlikusio nė vieno šia kalba kalbančio žmogaus.

Paprastai išsaugoti kalbą padeda nacionalizmas. Paradoksalu, tačiau kartais nacionalizmas gali netgi paskatinti kurti naujas kalbas. Pavyzdžiui, Kroatijoje remiantis Dubrovniko regiono dialektu bandoma sukurti kroatų kalbą, kuri skirtųsi nuo serbų kalbos. Tačiau Europoje, kur tautinėms kalboms priešintis svetimai įtakai nėra tokių priežasčių kaip Kroatijoje, pagrindinė sąlyga šiandien yra ekonominis pajėgumas. Šiandienos sąlygomis Europoje vienintelė teisinga reakcija į lingvistinį klausimą yra ekonominė reakcija.

Pagal „L'Express“ parengė Vitalijus Šarkovas

1. Nurodykite pagrindinę teksto temą.

_____ (1 taškas)

2. Nurodykite du svarbiausius straipsnio tikslus.

_____
_____ (2 taškai)

3. Savais žodžiais paaiškinkite, kaip supratote sakinio „Kartu su kalba žūsta savitas ir unikalus pasaulio suvokimo būdas“ mintį.

_____
_____ (1 taškas)

4. Išvardykite tris tekste nurodytas kalbų nykimo priežastis.

_____
_____ (3 taškai)

5. Kodėl sakinyje „Geresnioji“ kalba teikia politinių, ekonominių pranašumų, o svarbiausia — yra prestižinė“ pabrauktasis žodis rašomas kabutėse?

_____
_____ (1 taškas)

6. Kodėl kai kurias atvejais vietinės kalbos gali būti pavojingesnės viena kitai nei svetimšios?

(1 taškas)

7. Kurį iš šių teiginių straipsnyje bandoma paneigti?

- A Kalbų nykimas yra natūralus procesas.
- B Nyksta kalbos – nyksta dalis civilizacijos.
- C Kalbas išsaugoti padeda nacionalizmas.
- D Kasmet išnyksta dvidešimt penkios kalbos.

8. Savais žodžiais paaiškinkite, kaip supratote visuotinės motininės kalbos hipotezę.

(1 taškas)

9. Kokiu argumentu mėginama paneigti visuotinės motininės kalbos hipotezę?

(1 taškas)

10. Nurodykite dvi sąlygas, kurioms esant įmanoma atgaivinti „mirusią“ kalbą.

(2 taškai)

11 Paaiškinkite pavadinimo prasmę.

(1 taškas)

12. Kaip manote, ar šiame straipsnyje aptartos grėsmės aktualios mūsų kalbai? Argumentuokite.

(1 taškas)

TEKSTO KŪRIMO UŽDUOTIS

Įsivaizduokite, kad Lietuvos televizija ketina kurti laidą jaunimui apie jo gyvenimo aktualijas ir problemas. Kuriamos laidos autoriai tikisi ir Tavo pagalbos. Parašyk jiems laišką ir pateik savo siūlymą, kokia turėtų būti laida.

Tikslas. Pateikti argumentuotą siūlymą.

Adresatas. Lietuvos televizijos jaunimo laidų skyrius.

Žanras. Laiškas.